

Nederlandsch Boschbouw-Tijdschrift

Oprichter Dr. J. R. Beversluis

Orgaan van de

Nederlandsche Boschbouwvereniging

12e Jaargang

No. 2

Februari 1939

Oorspronkelijke Bijdragen

VERHOOGING VAN HET NATUURSCHOON DOOR ONTGINNING

door

A. TE WECHEL.

Geleidelijk ziet men in Nederland de meening post vatten, dat elke ontginning van heide of woesten grond natuurschoon bedervend en daarom verfoeilijk is.

Herhaaldelijk trachten kranten- en tijdschriftartikelen den lezer te overtuigen, dat ons goede vaderland geleidelijk zijn natuurschoon zal verliezen tengevolge van de omzetting van woeste gronden in akkers, weiden of bosschen. Men is van meening dat onmiddellijk, of althans in de eerstvolgende jaren aan het productief maken van onze niet-ontgonnen gronden goeddeels een einde moet komen en dat er dus een streep gezet moet worden onder den ontwikkelingsgang die in den loop der jaren noodzakelijk was gebleken. Men meent iets stop te moeten zetten, dat eenvoudig niet stop te zetten maar hoogstens te vertragen is.

Hoe men het, bij nadere overdenking, mogelijk acht een zoo natuurlijken ontwikkelingsgang te stuiten, is mij een raadsel, maar doet overigens weinig terzake. Men waarschuwt tegen ontginning, men wenscht regeeringsmaatregelen daartegen, men dringt aan op een natuurbeschermingswet, „inventariseert” het natuurschoon en eischt en treft tal van maatregelen om maar te behouden, wat men heeft.

Eén zéér belangrijk punt wordt daarbij vergeten, t.w. dat men niet *kan* behouden, hetgeen men thans heeft. Immers, indien niet de mensch verandering brengt, dan doet de natuur het, en wel zeer consequent. Sluit men de hooge heide af, zoodat de mensch niet meer kan ingrijpen, dan gaat deze heide onherroepelijk over in bosch, of althans in een boschachtige vegetatie, waarvan de vliegdennens de eerste symptomen zijn. Slechts indien men den mensch in de gelegenheid stelt op die heide schapen te weiden of af en toe de vegetatie in brand te steken, blijft die heide heide. Heide is heide door anthropogenen invloed, niet uitsluitend als gevolg van klimaatsomstandigheden. Ongeveer hetzelfde

kan gezegd worden van onze zandverstuivingen. Zonder inmenging door den mensch zou het bosch waarschijnlijk blijven voortbestaan, dikwijls echter in een samenstelling, die al heel weinig zou bijdragen aan verhooging van het natuurschoon. Uitzonderingen bevestigen den regel. Het oog bekorende plassen en moerassen groeien op den duur dicht en blijven niet wat ze zijn, tenzij de mensch zich er mede bemoeit.

Wat vormt eigenlijk in een land als het onze, het natuurschoon, dat ons oog en ons hart bekoort? Niet de natuurlijke grovedennenbosschen, zooals men die op de Veluwe nog kan aantreffen, ook niet het „Querceto-betuletum” van de hooge gronden, evenmin de hooge-venen aan onze oostgrens met hun groote eentonigheid en ook niet de al te uitgestrekte heiden. Interessant kunnen deze gebieden zijn, mooi zijn ze niet. Dit is geen kwestie van appreciatie, maar een feit. Niemand wordt bekoord door het eentonige. Onze natuurlijke (?) zandverstuivingen en onze „woeste” duinpartijen daarentegen zijn wel schoon, omdat zij zooveel afwisseling bieden voor het oog, vooral indien de mensch voor zulk een afwisseling, door bebossching gezorgd heeft. Maar ook zonder dit ingrijpen wil ik groote gedeelten van onze duinen en zandverstuivingen gaarne onder het natuurschoon scharen.

Maar daarnaast, en in veel grootere mate, wordt het natuurschoon in ons land gevormd, door hetgeen door menschenhand werd tot stand gebracht. Dit wordt bewezen door het vreemdelingenverkeer. Waar toch zoeken de vacatiegangers het natuurschoon? Aan den Velwezoom, in den Achterhoek, in de beboschte duinen, in Epe of Putten en omgeving, bij Breda, in Zuid-Limburg, in het kort, overal daar, waar menschen de heide en woeste gronden ontgonnen tot bosch. Zuiver gezien zijn er slechts twee recreatiegebieden in Nederland: het strand (de zee) en het bosch. Het strand is natuurlijk, het bosch is in Nederland het resultaat van ontginning. Ook hier bevestigen de onbetekende uitzonderingen den regel.

Wat bewonderen de vreemdelingen in ons land? Niet de woeste terreinen, de „ongerepte” natuur, maar hetgeen door ontginning werd tot stand gebracht, onze weiden met vee, onze akkers met typische boerderijtjes en onze fraaie lanen en prachtige steden. Men moge dit cultuurschoon noemen in plaats van natuurschoon, maar in ieder geval is het een schoonheid die velen bekoort en beter maakt.

Men kan zich terecht afvragen of de mate van vreemdelingenverkeer een maatstaf mag zijn voor de beoordeeling van het aanwezige natuurschoon en men zou kunnen overwegen of geen betere maatstaf is aan te leggen. Men zou b.v. te rade kunnen gaan bij menschen, waarbij een meer

geprononceerd gevoel voor schoonheid wordt verondersteld en vermoedelijk ook aanwezig is dan bij het groote publiek, dat zijn vacantie buiten door brengt. Wat waardeerden b.v. onze Hollandsche schilders het meest? Bezoekt men onze musea, dan treft men wel eens schilderijen aan die de ongerepte natuur weer trachten te geven. Veel en veel grooier is evenwel het aantal landschapsbeelden, die aan ontginning hun ontstaan te danken hebben: oude boerderijen, schaapskooien, boschpaden, parken enz.

Wat bezingen onze dichters? Zelden het „natuurlijke” landschap, dikwijls het door 's menschen toedoen ontstane natuurschoon.

Men zou nog een anderen maatstaf kunnen aanleggen en vragen, hoe denken zij, die zich bij uitstek geroepen voelen om over het natuurschoon te oordeelen er over, voor zoover dat in het dagelijksch leven blijkt? De Vereeniging tot Behoud van Natuurmomenten verandert in een van haar mooiste bezittingen groote stukken grovedennenbosch in bosschen van douglasden en japanschen lariks en doet daardoor weinig anders dan de particuliere grondbezitters die deze houtsoorten aanplanten. Inderdaad is een bosch van douglasden en japanschen lariks mooier dan een grovedennenbosch maar met instandhouding van de „Nederlandsche natuur” heeft een dergelijke omvorming toch niet veel meer te maken. En hoe denken de landgoedbezitters, die niet op inkomsten uit het bosch zijn aangewezen, maar die hun leven slijten te midden van de natuur, over ontginning? Ontelbaar is het aantal bosschen, weiden en akkers, dat zij ter verhooging van de schoonheid van hun bezit in den loop der jaren aanlegden ter onderbreking van een min of meer eentonig landschap.

Waar men ook te rade gaat, overal waardeert men het natuurschoon gevormde natuurschoon, hetgeen gelukkig genoemd mag worden, omdat verreweg het grootste gedeelte van het Nederlandsche natuurschoon zijn ontstaan aan ontginning te danken heeft. Vrijwel alle landschapschoon in Nederland is ontstaan door samenwerking van natuur en mensch, of beter gezegd, door de natuur inclusief den mensch. Dat kan in een dicht bevolkt land als het onze, toch ook niet anders! De mensch is evenzeer natuurverschijnsel als de boomen en kruiden. Wil men den mensch uitschakelen bij de vorming van het landschap, dan verkracht men de natuur!

Een vraag behoort evenwel zeer ernstig te worden overwogen: Kan de mensch het natuurschoon schaden, en zoo ja, doet de Nederlander dat?

Inderdaad kan de mensch het natuurschoon schaden en inderdaad komt dit in Nederland voor.

Wanneer schilderachtige zandverstuivingen vol gezet

worden met grovedennetjes in kwadraatverband dan is er zeer veel natuurschoon zeer ernstig geschaad. Ik laat in het midden of later het heuvelachtige grovedennenbosch opnieuw, zij het ook ander, natuurschoon zal bieden. Wanneer in het van nature mooie landschap wanstaltige villatjes gebouwd worden, gaat dit ontegenzeggelijk ten koste van het natuurschoon. Hetzelfde geldt voor lintbebouwing langs lommerrijke dreven, voor fabrieksschoorsteen buiten de fabrieksterreinen, voor vierkante akkers in mooie boschgedeelten, voor plukjes dennenbosch op fraaie heiden, voor turfsgaten, grintgraverijen en voor tal van zaken meer. Liet men den Nederlander volkomen de vrije hand, dan zoude inderdaad veel natuurschoon vernietigd kunnen worden.

Het is goed en noodzakelijk dat de overheid paal en perk stelt aan zulk een vernietiging en steun verleent aan hen, die het natuurschoon beschermen. Het is een zegen, dat men in Nederland een Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten heeft, die, door het grootendeels ontbreken van natuurmonumenten, zich zeer verdienstelijk maakt op het gebied der bescherming van het natuurschoon. Even zegenrijk is het bestaan van het Geldersch landschap, het Utrechtsch landschap en van al dergelijke zustervereeningen.

Het is ook goed, dat bevoegde instanties van tevoren beoordeelen of nieuwe ontginningen het natuurschoon zullen schaden en tenslotte is het ook goed, dat dergelijke ontginningen verboden kunnen worden, mits de daardoor ontstane winstderving aan den eigenaar wordt vergoed.

Het is evenwel volkomen onjuist a priori aan te nemen, dat een ontginning het landschapsschoon zal schaden. Met precies evenveel recht zou men kunnen zeggen, dat iedere ontginning bijdraagt tot verfraaiing. Elk geval behoort afzonderlijk bekeken te worden.

Het eenvormige grovedennenbosch op middelbaren leeftijd is zeker niet fraai. Ik aarzel niet te bekennen, dat ik het bepaald leelijk vind. Hoezeer verandert echter zoo'n boschcomplex niet, wanneer er weiden en weidjes in worden aangelegd, waarop 's zomers het vee graast en 's winters onze loopvogels zich vermeien? Hoe verrassend zijn niet de in dat complex ontgonnen akkers, waarop een schilderachtig boerderijtje staat. De Achterhoek en Brabant bieden ongetelde, het oog bekorende landschapsbeelden die ontstonden door ontginning van heide tot bosch en tot weiden en akkers in dat bosch. Hoe troosteloos is soms het verwaarloosde hakhout en hoe fraai daarentegen het opgaand bosch dat daarvoor in de plaats kwam en waarin het oude hakhout de plaats van het onderhout inneemt? En hoe verward moet men niet zijn, om in onze polders, in onze veenkoloniën en in onze bosschen geen natuurschoon te zien, omdat zij ontstonden door ontginning?

Men wensch vergezichten, ruimte, maar aarzelt om daarvoor fraaie bosschen op te offeren. Men wil fraaie bosschen, maar aarzelt met den aanleg, omdat daardoor vergezichten verloren gaan. Men weet niet wat men wil, en wil daarom niets. Men wil behouden wat men heeft en schuwte nieuwe ontginningen uit vrees, dat zij minder zullen brengen dan men thans bezit aan natuurschoon. Deze vrees is misschien begrijpelijk, maar niet verdedigbaar.

Men wil „behouden”, maar, ik zeide het reeds, de natuur laat zich niet behouden. De natuur is niet statisch, maar dynamisch, nu en in eeuwigheid. Er zijn geen eindstadia, geen onveranderlijke „climaxformaties”. Steeds komt iets nieuws uit het oude voort en steeds is dit nieuwe anders, als hetgeen vroeger nieuw was.

Eigenlijk gezegd gaat het er om, of het nieuwe, dat in het landschap door de natuur zal worden gevormd, mooi zal zijn, mooier dan hetgeen door medewerking van den mensch door ontginning te voorschijn kan worden geroepen. Men stuit hier weer op de moeilijkheid, die ik reeds naar voren bracht en die gegrond is op het feit, dat „mooi” en „fraai” en „schoon” geen concrete begrippen zijn. Ik heb reeds getracht aan te toonen, dat ontginningen in Nederland natuurschoon te voorschijn kunnen roepen, een schoonheid die de groote massa bekoort, maar evenzeer de kunstzinnigen onder ons. En daarom gaat het toch in feite en niet om de concrete begrippen van mooi en schoon. De vraag moet dus iets anders gesteld worden: kan ontginning bijdragen tot grootere bevrediging van de behoefte aan natuurschoon van onze landgenooten en van vreemdelingen, die ons land bezoeken? En dan moet daarop het volgende antwoord gegeven worden: In het verleden heeft de ontginning daartoe in hooge mate bijgedragen en het is absurd aan te nemen, dat zulks in het heden en in de toekomst niet meer het geval zal zijn. Ook in dit opzicht is er geen eindstadium, nimmer kan ons land zoo mooi zijn, dat het niet nog mooier kan worden.

Het is volkomen juist, dat de uitgestrektheid woeste grond sedert het einde van de vorige eeuw zeer belangrijk verminderd is. Het is zeer waarschijnlijk dat over enkele jaren zal blijken, dat deze uitgestrektheid nog veel kleiner is, dan men op het oogenblik vermoedt. Niettemin mag zulks geen aanleiding zijn, om de ontginning van woesten grond te staken.

Ik wil bij deze beschouwingen de economische zijde van het vraagstuk niet naar voren brengen. Hierover kan een speciale verhandeling geschreven worden, waarin een verband gelegd wordt tusschen groote werkloosheid en het onproductief laten liggen van tienduizenden hectaren grond in ons vaderland.

Thans gaat het slechts om het natuurschoon.

Op de in September j.l. gehouden algemeene vergadering van de Nederlandsche Heide Maatschappij zeide de Directeur, de heer van Lonkhuijzen, na gewezen te hebben op het economische belang van ontginning in ons land, o.m. : „.....laten we er gezamenlijk aan bouwen, dat hetgeen gedaan wordt, zoo goed mogelijk geschiedt, ook uit een oogpunt van natuurschoon.” Een zelfde strekking had de rede van den voormaligen Directeur van het Staatsboschbeheer, den heer van Dissel, op het 90ste Landhuishoudkundig Congres te Meppel, waarin er op werd aangédrongen, dat landbouw en natuurbescherming elkaars bedoelingen zullen waardeeren en daardoor zullen komen tot samenwerking.

Deze samenwerking, die door beide voormannen op ontginningsgebied zoo zeer wordt aanbevolen, schijnt mij niet slechts mogelijk maar reeds in wording, althans bij de werkverschaffing. Dit samengaan kan echter nog veel inniger worden, maar daarvoor schijnt het mij gewensch, dat men in ons land aan het begrip natuurbescherming een ruimer begrip gaat hechten. In Nederland gaat het niet in de eerste plaats om bescherming van de „natuur” maar om bescherming van het „landschap”, zooals dat in den loop der eeuwen door de natuur inclusief den mensch werd gevormd en vervormd. Het woord landschapsschoonbeschermingswet moge niet schoon klinken, maar een zoodanige naam zou de bedoeling van de wet beter weergeven dan het woord natuurbeschermingswet dat doet. En zoo zou n.m.m. de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten beter genoemd kunnen worden: Vereeniging tot Behoud van het Landschapsschoon, wellicht Vereeniging tot Behoud en Verhooging van het Landschapsschoon. Er wordt dan in het midden gelaten of men natuur- of cultuurmonumenten beschermt en aangezien de bescherming thans, op enkele uitzonderingen na, betrekking heeft op cultuurmonumenten, door ontginning ontstaan, zou dus de naam juister zijn, ook in verband met het feit, dat die vereeniging haar bosschen tracht te verfraaien door het aanplanten van exotische houtsoorten.

Evenzeer zou men moeten spreken van inventarisatie van het landschapsschoon — althans van de voornaamste elementen daaruit — in plaats van inventarisatie van natuurschoon.

Dergelijke naamsveranderingen zouden het begrip verhelderen en de tegenstelling tusschen natuur en cultuur, in aesthetisch opzicht, minder schril maken en misschien doen vervagen.

Men zou zich gemakkelijker neerleggen bij de omzetting van woesten grond in bosch, akker of weide en men zou kunnen nalaten het Nederlandsche volk afkeerig te maken van het in productie brengen van die terreinen, die nog geen

opbrengst geven, maar daarvoor wel in aanmerking komen.

Wij staan voor het groote probleem van het verschaffen van arbeidsmogelijkheid en daarnaast voor het misschien even groote probleem ons landschapsschoon te behouden en liefst te verhoogen. Deze problemen laten zich combineeren, indien men de ontginningen slechts onbevooroordeeld wil bekijken.

Strekking van het voorgaande is, te trachten een vooroordeel, dat geleidelijk veld wint, weg te nemen.

Naast, maar onafhankelijk van het landschapsschoonprobleem, staat het vraagstuk der natuurbescherming voor wetenschappelijke doeleinden, een vraagstuk waarvoor in het bijzonder Prof. Weevers herhaaldelijk een lans breekt. Voor dit vraagstuk schijnt mij, mits de eischen van de wetenschap niet onmatig zijn, een oplossing zonder al te sterk ingrijpen in den natuurlijken gang van zaken, zeer goed mogelijk.

Overigens stel ik mij, ook in dit opzicht, op het standpunt van Prof. Pullé (Diesrede Utrecht 1930) dat het niet zoo heel erg is, wanneer men voor het bestudeeren van een plantensoort of plantengemeenschap de staatkundige grenzen moet overschrijden, ook al was dat vroeger niet noodig.

Als het echter gaat om specifiek Nederlandsche botanische (relicten!) of zoölogische verschijnselen (lepelaars!), die door ontginning zouden ophouden te bestaan, late men aan de eischen van de wetenschap, ook al schijnen ze wellicht onmatig, recht wedervaren!

UIT DE DAGBLADEN.

Maasbode, 8 December 1938.

HET NEDERLANDSCHE BOSCH IN GEVAAR.

Het verschijnsel dat de landbouwer bosschen rooide op grond, dien hij met voordeel voor den landbouw kon gebruiken, is feitelijk zoo oud als de landbouw zelf. In dit natuurlijk proces heeft de wetgever in ons land nooit ingegrepen. Men wilde het particuliere initiatief vrij baan laten en daarbij kwam, dat in de laatste 10 à 15 jaar de omzetting van bosch in bouw- en weiland geen grooten omvang meer bereikte en steeds meer inkromp. De regeering kon zich er dan ook toe bepalen door middel van bebossching van woeste staatsgronden en het verleen van geldelijke en technische hulp aan gemeenten bij bebossching en voorts door fiscale faciliteiten ten bate van het particuliere boschbezit, ernaar te streven de balans van het boschareaal in evenwicht te houden. Dit bleek ten slotte mogelijk, zij het ten koste van veel moeite en geld, want behalve de landbouw zijn er nog vele andere factoren, die aan het boschbezit knagen.

Feitelijk, is er maar één korte periode geweest, nl. in 1917 en '18, dat door een wet, de Noodboschwet, tijdelijk een dam moest worden opgeworpen tegen de abnormale velling van bosch. Toen dreigde, door stagnatie van den invoer van hout en kolen onder den invloed van den

(Vervolg op bladz. 60).